

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ І НОВІ ПІДХОДИ
ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Методичні вказівки
до виконання контрольної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти
денної та заочної форм навчання другого (магістерського) рівня
інженерних та інженерно-педагогічних спеціальностей

Електронний ресурс

Харків – 2025

Рецензенти:

Вікторія Кулешова – д-р пед. н., професор, професор кафедри освітніх технологій та охорони праці Бахмутського навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Юлія Бобрикова – к. пед. н., доцент кафедри освітніх технологій та охорони праці Бахмутського навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 11 від 25 червня 2025 року)*

О-75 **Основні** концепції і нові підходи до вирішення проблем професійної освіти: методичні вказівки до виконання контрольної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання другого (магістерського) рівня інженерних та інженерно-педагогічних спеціальностей [Електронний ресурс] / уклад. В. В. Мальована, А. М. Антонова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 39 с.)

Методичні вказівки для виконання контрольної роботи з дисципліни «Основні концепції і нові підходи до вирішення проблем професійної освіти» спрямовані на створення умов по ефективній організації занять з дисципліни у здобувачів вищої освіти спеціальності 15 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Їх опрацювання надасть змогу практично засвоїти матеріал.

Видання рекомендовано здобувачам вищої освіти спеціальності 15 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», а також може бути корисним науково-педагогічним працівникам.

УДК 378:001.895(075.5)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Мальована В. В., Антонова А. М., уклад., 2025

ВСТУП

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів цілісного уявлення щодо історичного контексту розвитку професійної сфери та новітніх досягнень з основних концепцій сталого розвитку суспільства, освіти і методології наукового пізнання у сфері професійної освіти; досвіду створення освітнього середовища професійної освіти, що є сприятливим для здобувачів освіти і забезпечує досягнення визначених результатів навчання.

Завдання дисципліни:

- ознайомлення здобувачів освіти з особливостями ідентифікації становлення професійної сфери в різні історичні періоди та актуальними науковими підходами сучасності;
- формування наукової картини світу на базі основних теорій, концепцій, вчень становлення професійної сфери;
- формування досвіду створення освітнього середовища з урахуванням сучасних тенденцій становлення професійної сфери;
- сприяння розвитку критичного, креативного та рефлексивного мислення здобувачів.

Загальний обсяг часу на вивчення дисципліни «Основні концепції і нові підходи до вирішення проблем професійної освіти» становить 90 год. для денної форми навчання, у тому числі аудиторні заняття – 30 годин, самостійна робота – 60 годин та 90 год. для заочної форми навчання, у тому числі аудиторні заняття – 10 годин, самостійна робота – 80 годин;

На заняттях організується детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формуються необхідні компетентності шляхом виконання відповідно поставлених завдань. При цьому активно використовуються інноваційні технології навчання.

У структурі заняття домінує самостійна робота здобувачів, яка виступає каналом самоудосконалення майбутнього фахівця у галузі освіти.

У процесі підготовки до занять здобувачі самостійно відпрацьовують навчальну, методичну та наукову літературу, що дозволяє їм навчитись критично оцінювати різні джерела знань, робити обґрунтовані висновки.

Варіант 1. Освіта і педагогіка в предметному полі філософії. Концептуальні основи зародження професійної сфери

Цільова настанова: проаналізувати актуальність філософії освіти на сучасному етапі розвитку суспільства, з'ясувати її предмет, завдання і структуру, встановити особливості Зародження професійної сфери, проаналізувати історичний контекст розвитку різних видів шкіл як основи становлення професійної сфери.

План

1. Актуальність філософії освіти
2. Поняття "філософія освіти", предмет і завдання
3. Структура філософії освіти
4. Зародження професійної сфери
5. Історичний контекст розвитку різних видів шкіл як основи становлення професійної сфери

Причини актуалізації філософії освіти

№	Причина	Зміст причини
1.	Необхідність осмислення кризового стану освіти	
2.	Актуальність нових загальнолюдських цінностей	
3.	Потреба створювати додаткові спеціально організовані системи та можливості передавання культурного досвіду в умовах загальнонаціональної системи освіти	
4.	Спрямування та коригування еволюції процесу освіти	

Етимологія поняття «філософія освіти»

Складова	Зміст складової
Філософія	
Освіта	

Філософія освіти – це _____

Етап	Сутність етапу
1	2
Передісторія філософії освіти	
Протофілософія освіти (перехідна стадія: ХІХ – початок ХХ століття)	
Становлення філософії освіти (середина ХХ століття)	

Завдання курсу "Філософія освіти":

1) _____ ;

2) _____ ;

3) _____ .

Варіант 2. Освіта і педагогіка в предметному полі філософії.
(Заповніть таблицю)

Таблиця 1.4

Категорії сучасної моделі освіти

№	Категорія	Зміст категорії
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

1.3. Структура філософії освіти.

Сьогодні існує три концепції освіти, пов'язані з напрямками сучасної філософії освіти.

Таблиця 1.5

Концепції освіти

№	Концепція	Сутність концепції
1.		
2.		
3.		

Структура філософії освіти включає:

1)

2)

3)

;

;

Структуру філософії освіти можна уявити й як піраміду. В її основі знаходяться узагальнюючі положення про людину як суб'єкт і об'єкт дослідження – філософська антропологія. Перший поверх займає психологія, як наука, що вивчає закономірності виникнення, розвитку і функціонування психіки і психічної діяльності людини і груп людей. Вінчає «піраміду» педагогіка, яка займається теоретичними та практичними питаннями вдосконалення людини і груп людей за допомогою освіти, виховання і навчання.

В історії філософії можна виділити три основні етапи у розвитку уявлень про місце Землі у Всесвіті чи про місце людини в масштабах Землі і космосу.

Таблиця 1.6

Етапи у розвитку уявлень про місце Землі у Всесвіті

Етап	Зміст етапу
1	2
Перший етап	
Другий етап	
Третій етап	

Варіант 3. Освіта і педагогіка в предметному полі філософії.

1.4. Зародження професійної сфери

Філософська традиція у визначенні сутності освіти репрезентована багатьма аспектами основних уявлень про природу людини, її сутність, сенс життя та перспективи існування. До питань освіти зверталися філософи різних історичних епох, і багато представників сучасних філософських систем вважають, що питання про те, якою має бути освіта, не може залишатися поза увагою філософів. Адже з виникненням людини на Землі постала життєво важлива для людства проблема: як навчити потомство виживати у жорстокому світі? Як пояснити те, що відбувається навколо? Що таке людина і як вона повинна жити аби вижити? На сучасному етапі розвитку людства, поставлені первісними людьми запитання такі ж актуальні.

Таблиця 1.7

Особливості зародження професійної сфери у первісному суспільстві

Історичний період	Особливості виховання періоду
1	2
Ранній матріархат (з 40 до 20 тис. років до н. е.)	
Пізній матріархат (за 20 тис. років до н. е.)	
Етап патріархальної родової общини	
Етап пізнього патріархату	

Подальші етапи становлення виховання пов'язані з наступними опорними віхами на шляхах антропогенезу.

Таблиця 1.8

Етапи становлення виховання

Історичний період	Специфіка педагогічної діяльності періоду
1	2
Період середнього палеоліту (орієнтовно 100 тис. років до н.е.)	
Період верхнього палеоліту (45-35 тис. років до н.е.)	
Період родової общини	
Період кам'яного віку, неоліту (V тисячоліття до н.е.)	

Вершиною первіснообщинної культури виступила поява писемності у вигляді піктографічного письма – способу передачі інформації за допомогою спеціальних малюнків.

До найперших в історії людства організаційних форм виховання належать: дитячі ігри, традиції, звичаї, ритуали, обряди, ритуалізовані обряди, усна творчість первісних людей. Особливе значення надавалося дотриманню встановлених заборон – табу.

Таким чином, виховання у цей час починає складатися як особлива суспільна функція і набирає деяких організованих форм.

1.5. Історичний контекст розвитку різних видів шкіл як основи становлення професійної сфери

Таблиця 1.9

Різні школи у становлення професійної сфери

Вид школи	Особливості школи
1	2

Варіант 4.

Тема 2. Філософсько-педагогічні погляди Середньовічних мислителів та філософів епохи Відродження

Цільова настанова: проаналізувати філософію християнського виховання, з'ясувати особливості ієзуїтського і рицарського виховання, встановити особливості виникнення і розвитку середньовічних університетів ідей гуманізму в практиці роботи окремих шкіл того періоду, визначити особливості становлення професій у середньовіччі та в епоху Відродження.

План

1. Християнська церква як головна ідеологічна сила, що визначала розвиток культури і освіти.
2. Філософія християнського виховання.
3. Єзуїтська освіта. Лицарське виховання.
4. Виникнення й розвиток середньовічних університетів.
5. Ідеї гуманізму як характерна ознака культури і освіти Відродження (Е.Роттердамський, М.Монтень, Т.Мор).
6. Відображення гуманістичних ідей в практиці роботи окремих шкіл.
7. Становлення професій у середньовіччі та в епоху Відродження.

2.1. Християнська церква як головна ідеологічна сила, що визначала розвиток культури і освіти.

Епоха європейського Середньовіччя охоплює часовий період V – поч. XVI ст. В основу релігійної ідеології було покладено розроблену церквою аскетичну доктрину, яка вчила байдуже ставитися до мирських благ і проявляти покірливість земним властям. Людина розглядалася як гріховна істота, яка зобов'язана молитвами і праведним життям викупити первородний гріх. Церква категорично заперечувала майже всю спадщину античної культури, крім латинської мови. Латинська мова стала мовою тогочасної європейської освіти.

Школи були 3-х типів.

Таблиця 2.1

Типи шкіл

Тип школи	Особливості існування
1	2

2.2. Філософія християнського виховання

Фундамент християнства був уже закладений у вченні Христа, і тільки згодом ці чужі впливи почали проявлятися. Вони відображають не на ядрі вчення, а на його понятійної трактуванні і систематичному розвитку. Греція надала форму християнської філософії, але коли ця форма не відповідала вихідної вірі, Церква відкидала її рішучою рукою.

Існують певні аналогії між ранньою філософією християн і сучасної їй філософією язичників; але християнська філософія також володіла власними особливостями, які не давали можливості звести її до чого-небудь, що вже було досі в філософії: Бог на землі і в серцях, любов і милість як основа життя, індивідуальне розуміння Бога і ставлення до Нього.

Таблиця 2.2

Періодизація християнської філософії

Період	Зміст періоду
Перший період (до VI в.)	
Другий період (з XIII ст. і тривав майже до кінця XIV ст.)	

У західноєвропейській філософії зароджується новий тип філософської думки, який отримав назву схоластика.

Схоластика—це _____

Таблиця 2.3

Наукові погляди вчених

Вчений	Наукові погляди
1	2
Аврелій Августин (354-430)	
П'єр Абеляр (1079-1142)	
Фома Аквінський (1225— 1274)	

Варіант 5. Філософсько-педагогічні погляди Середньовічних мислителів та філософів епохи Відродження

2.3. Єзуїтська освіта. Лицарське виховання.

Боротьба проти католицизму породила не тільки реформацію, але й контрреформацію – реакцію офіційної церкви на події. Орден єзуїтів (засновник І.Лойола – колишній іспанський офіцер), який існував для захисту католицької церкви, обрав своїм зняряддям сповідь, проповідь і школу. Єзуїти створили цілу систему свого виховання, яке спрямоване на підготовку активних поборників католицької церкви. Вони не пропагували широкої освіти для народу, тому всі свої зусилля кинули на відкриття недоступних простим людям середніх і вищих єзуїтських шкіл, призначених для дітей феодальної знаті.

Середньовічне лицарство, що жило за рахунок експлуатації селян, грабежів, ставилось з неповагою до всіх видів праці, у тому числі й розумової. Навіть елементарна грамотність не вважалася для рицарів обов'язковою. У системі рицарського виховання були сформульовані “сім лицарських добродітностей”:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)

2.4. Виникнення й розвиток середньовічних університетів

У XII ст. з'являються перші університети (від лат. "uni-versitas" – сукупність) – добровільні об'єднання учнів і вчителів – у Болоньї (1158 р.), Оксфорді (1168 р.), Кембриджі (1209 р.), Парижі (1253 р.), Празі (1348 р.). Університети мали певну автономію по відношенню до церкви, феодалів та міських магістратів. Зокрема, викладачі і студенти самі вибирали розпорядок функціонування університету, посадових осіб (ректора та ін.), ретельно захищали свої права.

Середньовічні університети мали, як правило, 4 факультети:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

2.5. Ідеї гуманізму як характерна ознака культури і освіти Відродження (Е.Роттердамський, М.Монтень, Т.Мор)

Для педагогічної думки Середньовіччя, як і всієї практики навчання й виховання, характерним був дух релігійної ідеології. Думки про релігійно-моральне виховання дітей містилися в богословській літературі.

Таблиця 2.4

Погляди передових мислителів Відродження на виховання

Мислитель епохи Відродження	Провідні ідеї
1	2
Еразм Роттердамський (1469-1536)	
М.Монтень (1533-1592)	
Вітторіно да Фельтре (1378-1446)	

Франсуа Рабле (1494-1553)	
Мішель Монтень (1533—1592)	
Томас Мор (1478-1535)	
Томазо Кампанелла (1568-1639)	

Епоха Відродження, яка наповнила середньовічну освіту новим змістом, організаційно не змінила її. Існували міські школи, відкривалися латинські школи підвищеного типу (колегіуми, гімназії), нові університети, державні та приватні школи для дівчат, в яких навчалися переважно діти заможних батьків.

2.6.Відображення гуманістичних ідей в практиці роботи окремих шкіл того часу

Епоха Відродження, незважаючи на суперечливість головних своїх тенденцій і пошуків в економіці, політиці, культурі, освіті, є однією з унікальних епох, що принесла підйом творчих сил людства, створила нові оригінальні системи навчання й виховання. У її надрах намітилися дві головні тенденції соціалізації людини: гуманістична, що проповідувала гармонійний розвиток вільної особистості, яка перетворює суспільство і природу, та реформаційна, що пропагувала ідеал спільноти і визначала функціонування особистості в межах громади, а також намагалася реформувати католицизм.

Педагогіка Відродження створила новий тип школи, що орієнтувала учнів на

2.7.Становлення професій у середньовіччі та в епоху Відродження

У середні віки в християнській Європі найбільш шанованою стає професія священика. Ієрархія престижності середньовічних професій виглядає приблизно так: священик, юрист, лікар, ювелір, зброяр, а трохи пізніше ще й ... кат.

Середньовічні міста народжувалися і зростали як центри ремесла й торгівлі. Загальні інтереси підштовхували майстрів до створення об'єднань, які отримали назву «**цех**».

У Середні віки було найбільше об'єднань, що займалися:

-
-
-

Існували цехи міських лікарів, нотаріусів, жонглерів, учителів, садівників, могильників.

Безсумнівно, цех був важливим завоюванням Середньовіччя, цехова організація ремесла стала значним кроком уперед у вдосконаленні виробництва. Проте в останні століття Середніх віків, забороняючи будь-які нововведення й винаходи, цехи стали гальмувати його розвиток. На зміну їм прийшла мануфактура з її поділом праці й новим рівнем техніки. Попереду була фабрична епоха, коли слово «цех» набуло нового змісту: так стали називати відділення фабрик і заводів.

Варіант 6

Тема 3 Розвиток професійної сфери у країнах Західної Європи у XVII – XVIII ст.

Цільова настанова: проаналізувати ідеї наукоцентризму і раціоналізму як визначальні ознаки сучасної філософії, встановити особливості формування принципів наукового світогляду в XVII-XVIII віках, встановити особливості теорії Я.А. Коменського, визначити специфіку формування та розвитку професійної сфери як чинника економічного руху країн Західної Європи в XVII-XVIII ст.

План

1. Наукоцентризм і раціоналізм – визначальні ознаки новочасної філософії. Проблема наукового методу пізнання.
2. Формування засад наукового світогляду у XVII-XVIII ст.
3. Гуманізм у визначенні мети і завдань освіти у теорії Я.А.Коменського.
4. Педагогічна думка Франції у XVIII ст.
5. Педагогічні ідеї К.А.Гельвеція, Дені Дідро. Виховання жінок.
6. Формування та розвиток професійної сфери як чинника економічного руху країн Західної Європи в XVII-XVIII ст.

3.1. Наукоцентризм і раціоналізм – визначальні ознаки новочасної філософії

Наукоцентризм і раціоналізм були визначальними ознаками філософії Нового часу. Проаналізуємо наукові погляди видатних представників цього періоду.

Таблиця 3.1

Наукові погляди видатних представників XVII-XVIII ст.

Вчений	Наукові погляди вченого
1	2
Френсіс Бекон (1561— 1626)	
П'єр Шаррон (1541-1603)	
Рене Декарт (1596-1650)	

3.2. Формування засад наукового світогляду у XVII 19аб.

Розвиток освіти й виховання у європейських країнах у XVII 19аб. відбувався під значним впливом ідей Відродження та Реформації. Цей період було часом раціоналізму й індивідуалізму, що виразилися у відповідному осмисленні природи людини й виховання. Зростає роль освіти в процесі входження особистості в суспільство, що також відобразилося в педагогічній думці. На відміну від колишньої гуманістичної освіченості, нова педагогіка прагнула ґрунтувати висновки на даних експериментальних досліджень. У цей час на педагогічному горизонті з'являються нові імена видатних педагогів (19абл.. 3.2).

Таблиця 3.2

Наукові погляди вчених

Вчений	Наукові погляди вченого
1	2
Джон Локк (1632-1704).	
Клод-Адріан Гельвецій (1715-1771)	
Йоганн-Генріх Песталоцці (1746-1827)	

1	2
Фрідріх-Вільгельм-Адольф Дістервег (1790-1866)	
Йоганн-Фрідріх Гербарт (1776-1841)	

Варіант 7

3.3. Гуманізм у визначенні мети і завдань освіти у теорії Я.А.Коменського

Ян Амос Коменський (1592 – 1670) – фундатор наукової педагогіки, видатний чеський мислитель.

Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Я.А. Коменського були притаманні: демократизм, гуманізм, життєрадісність, релігійність – визнання Бога як першопричини появи природи і людини; сенсуалізм, згідно з яким началом пізнання є відчуття, досвід.

Гуманістичні погляди Я.А. Коменського:

- _____ ;
- _____ ;
- _____ ;
- _____ ;
- _____ ;
- _____ ;
- _____ ;

Вважав, що майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління.

Дидактичні праці Я.А. Коменського побудовані на основі сенсуалістичної гносеології (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Твори Я.А. Коменського:

Назва твору	Особливості твору
«Видимий світ у малюнках»	
«Материнська школа»	
«Велика дидактика»	
«Пансофія»	

Головною цінністю освіти стає формування в людини потреб у вдосконаленні здібності до саморозвитку. Звідси випливає, що істинні вимоги, які висуваються до людини, полягають у тому, щоб вона: 1) знала всі речі, 2) володіла речами і собою, 3) себе і все співвідносила до Бога -

джерела всіх речей. Ці вимоги, іншими словами, означають: 1) освіту; 2) добродійність, або моральність; 3) релігійність, або благочестя (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Постулати Я.А. Коменського

Постулати Я.А. Коменського	
Освіта	
Добродійність	
Релігійність	

У «Великій дидактиці» Я.А.Коменський не тільки розробив чітку систему навчання і виховання, але й розкрив суть основних її принципів, таких, як:

- _____;
- _____;
- _____;
- _____.

Я.А. Коменський розробив структуру шкільної освіти. Все життя дитини він розбив на чотири вікових періоди по 6 років в кожному.

Таблиця 3.8

Структура шкільної системи (за Я.А. Коменським)

Віковий період	Особливості періоду
1	2
Дитинство (0 - 6 р.)	
Отроцтво (6 - 12 р.)	
Юнацтво (12 - 18 р.)	
Зрілість (18 - 24 р.)	

Коменський вважається творцем класно-урочної системи навчання. Достатньо ґрунтовно дане питання викладене в працях Я.А. Коменського “Короткі пропозиції про відновлення шкіл в Чеському королівстві”, “Закони добре організованої школи”, “Велика дидактика”. Закладаючи основи сучасних форм колективного навчання у класі, він вважав за необхідне впорядкувати

роботу школи, запропонувавши таку організацію навчання, “щоб на кожний рік, місяць, тиждень, день і час визначалося певне завдання”.

Коменський дав вказівки, як планувати і проводити урок, приділяючи частину його опитуванню учнів, частину – поясненню нового матеріалу і вправам, спрямованим на його закріплення. Кожний урок повинен мати чітко визначену тему і головну мету, вчитель повинен забезпечувати належну трудову дисципліну, активну роботу на уроці кожного

3.4. Педагогічна думка Франції у XVIII ст.

Характерним для більшості західноєвропейських країн в цей період було те, що ініціатива відкриття шкіл починає поступово переходити від церкви до держави.

У різних західноєвропейських країнах протягом XVIII ст. відвідування початкової школи поступово ставало громадським обов’язком. Початкові школи створювались не тільки для хлопчиків, але й для дівчаток.

Таблиця 3.9

Особливості шкіл

Тип школи	Особливості школи
1	2
Початкові школи	
Народна школа	
Сільські школи	
Середні навчальні заклади	

1	2
Граматичні школи	
Єзуїтські колегії	

У XVII-XVIII ст. більшість французьких середніх закладів перебувала в єзуїтів, аж до вигнання їх з Франції в 1762 р. Заснований як зняряддя Контрреформації (1534 р.), орден єзуїтів мав своїм головним завданням обмежити вплив протестантизму і зберегти панування католицької церкви в країнах Західної Європи. Намагаючись виховати відданих послідовників католицької церкви, єзуїти для своїх навчальних закладів розробили чіткі правила освітньо-виховної діяльності, викладені в детально розробленому “Шкільному статуті” - “Ratio studiorum”. Цей документ, прийнятий ще в 1599 році, зберігав свою дію аж до 1832 р.

Варіант 8

3.5. Педагогічні ідеї К.А.Гельвеція, Д. Дідро. Виховання жінок.

Клод Адріан Гельвецій (1715-1771) – французький філософ-матеріаліст, ідеолог революційної буржуазії XVIII ст. Народився в Парижі в сім’ї придворного лікаря, закінчив єзуїтський коледж, з 1738 року був генеральним відкупщиком, одним з найбагатших людей Франції. З 1751 року присвятив себе науковим та літературним заняттям. Був знайомий з представниками старшого покоління французьких просвітників - Монтеск’є, Вольтером, був членом гуртка, очолюваного Дідро та Гольбахом. На основі філософського матеріалізму послідовно розвивав сенсуалістичну психологію, вчення про мораль, педагогічні ідеї.

Дені Дідро (1713-1784) – один з найвидатніших представників французького просвітництва XVIII ст. Закінчив єзуїтський коледж д’Аркур у Парижі. У 1746 р. написав “Філософські думки”, в яких виступив проти християнської релігії і церкви, за що ця книга була осуджена на спалення. З того часу пропагував ідеї атеїзму. У 1749 році за поширення “небезпечних думок” Д.Дідро був заарештований і на деякий час заточений у Вінсенську в’язницю. У 1751-80 рр. разом з д’Аламбером вчені видають “Енциклопедію, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел”.

Філософсько-педагогічні погляди вчених Франції

Вчений	Філософсько-педагогічні погляди вченого
1	2
Клод Адріан Гельвецій (1715-1771)	

1	2
Дені Дідро (1713-1784)	

У XVIII ст. формуються нові погляди на виховання жінки. Зокрема вони відображені у філософії Ж.-Ж.Руссо. Жінка повинна бути матір'ю, вести домашнє господарство, створювати сімейний затишок, подобатися і бути корисною чоловікові, до того ж розумовими здібностями жінка, на думку Руссо, поступається чоловікові, а тому природне виховання дівчини повинно докорінним чином відрізнитися від виховання юнаків. У дівчини потрібно виховувати слухняність і покірність, готовність засвоїти чужі погляди, навіть якщо вони не співпадають з власними.

Формування та розвиток професійної сфери як чинника економічного руху країн Західної Європи в XVII-XVIII ст.

XVII – XVIII ст. в еволюції європейської цивілізації були періодом переходу від аграрного до індустріального суспільства.

Передумови індустріалізації господарства склалися в другий період європейського феодалізму в країнах Північно-Західної Європи (Англії, Нідерландах, Франції). Головними з них були: просте товарне виробництво, купецько-лихварський капітал, руйнація натурально-господарських форм феодального господарства, ремісничих цехів, купецьких гільдій, грошова рента, становлення внутрішніх національних ринків.

Міжнародна торгівля сприяла створенню загальноєвропейського товарного і грошового ринку.

Мануфактура –

Історія генези індустріального суспільства пов'язана з розвитком мануфактурного виробництва, тому період XVII – XVIII ст. у розвитку світового господарства був мануфактурним.

Варіант 9

Тема 4. Сучасний дискурс розвитку професійної освіти

Цільова настанова: проаналізувати соціокультурні і антропологічні передумови становлення нової парадигми освіти і кризи класичної парадигми освіти; з'ясувати філософські основи нової парадигми освіти, завдання освітньої політики в контексті глобалізації освіти і напряму утворення майбутнього, визначити специфіку розвитку професійної сфери сучасності.

План

1. Соціокультурні та антропологічні передумови становлення нової парадигми.
2. Філософські основи нової парадигми освіти. Концептуальні засади сучасної філософії освіти.
3. Постнекласичні підходи в освіті. Філософські засади американської і європейської освіти.
4. Завдання освітньої політики в контексті глобалізації освіти.
5. Розвиток професійної сфери сучасності.

4.1. Соціокультурні та антропологічні передумови становлення нової парадигми.

Сучасні зміни в освіті спричинені низкою соціокультурних та політико-економічних обставин. Зокрема, вони викликані переходом людства до нового типу цивілізації, яка в науковій літературі набула назви “інформаційне суспільство”. Освіта як соціальний інститут відповідно реагує на всі зрушення, що відбуваються в суспільстві.

На освітні процеси впливає і глобалізація як об'єктивно зумовлений процес зростання загальної взаємозалежності країн в умовах розширення об'єктів сучасного світу.

Вплив сучасних соціокультурних тенденцій на систему освіти виявляється в:

- 1)
- 2)
- 3)

Таким чином, означений соціокультурний контекст зумовлює процес кардинальних змін в освіті, і, відповідно, перегляду засадничих принципів освітньої політики.

Для описання процесів зміни систем освіти дослідники використовують такі поняття, як: “реформування”, “трансформація”, “модернізація”.

Таблиця 4.1

Основні позиції щодо розуміння сутності нових понять в освіті

Поняття	Суть поняття
Реформування освіти	
Трансформація	
Модернізація	

Стан класичної парадигми все більше визначається як кризовий з наступних причин:

Причини кризи освіти

Причини кризи освіти	
По-перше	
По-друге	
По-третє	
По-четверте	

4.2. Філософські основи нової парадигми освіти. Концептуальні засади сучасної філософії освіти.

Становлення сучасного філософсько-освітнього дискурсу відбувається під впливом таких провідних тенденцій філософствування, як:

- орієнтація на світоглядний, методологічний та гносеологічний плюралізм,
- розширене тлумачення раціональності,
- синтез позитивістських, соціально-антропологічних, постмодерністських положень,
- звернення до культурологічних, герменевтичних методів аналізу.

Таблиця 4.3

Напрями провідних тенденцій філософії освіти

Напрямок	Суть напрямку
1	2
Аналітичний (В. Брецинка, Р. Пітерс, А. Фішер, І. Шеффлер та ін.)	
Критико- раціоналістичний (Г. Здарцил, Ф. Кубе, Р. Лохнер та ін.)	
Необіхевіористський (С. Прессі, Б. Ф. Скіннер, Е. Толмен, К. Халл та ін.)	
Неопрагматичний (А. Комбс, Э. Келлі, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Рорті, С. Хук та ін.)	

1	2
Соціал-конструктивістський (Р. Будон, П. Жіральделлі, Т. Б. Альвес-Маззотті та ін.)	
Емансипаторсько-педагогічний (С. Боуелс, Г. Джинтіс, М. Еплл, А. Ілліч, П. Макларен, П. Фрейре та ін.)	
Гуманітарно-педагогічний (Е. Венігер, Т. Літт, Г. Ноль, Г. Рот)	
Постмодерністський (С. Ароновітц, Н. Бурбуліс, Г. Жиру, Д. Ленцен, В. Фішер та ін.)	
Синергетичний (О. Астафьєва, Л. Бевзенко, В. Буданов, І.Добронравова, Л. Горбунова, А. Євтодюк, І. Єршова-Бабенко, Н. Кочубей, В. Лутай, І. Предборська та ін.)	

Основою стратегічного розвитку освіти виступає інноваційна парадигма. Це зумовлено тим, що у нових умовах господарювання інновації перетворились на ключовий фактор зростання конкурентноздатності, забезпечення економічного зростання, зростання добробуту населення, а також забезпечення оборонної, економічної, технологічної та екологічної безпеки країни. Для держав з перехідною економікою саме інновації забезпечують перехід до нової технологічної бази, випуску нової продукції й, у кінцевому підсумку – вхід у фазу економічного зростання. Як результат піднесення ролі інновацій в усіх сферах людської діяльності дуже швидко продукуються, оновлюються і розповсюджуються нескінченні факти, дані і знання про явища природи, технологічні та суспільні зміни. У зв'язку з цим істотно зростає роль системних, міждисциплінарних знань людини. У цій новій парадигмі найголовніше місце відводиться аналітичним здібностям фахівців, тобто їх спроможності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, вбачати в даних сукупностях певні закономірності, знаходити розв'язання складних міждисциплінарних задач.

Варіант 10

4.3. Постнекласичні підходи в освіті. Філософські засади американської і європейської освіти.

Традиційні типи освіти базуються на причинно-наслідковому механізмі розгортання думки, де причиною і основою мислення вважається або об'єкт (класичний підхід), або суб'єкт (некласичний підхід). Постнекласична методологія виходить з іншого.

Вона враховує, що сьогоденні реалії роблять тривіальним твердження, що не світ і людина існують в цілісності, яка і повинна бути і стає нині головним об'єктом уваги. У межах цієї цілісності абсолютний поділ на об'єкти і суб'єкти втрачає сенс.

Метою справді повинна бути творчість, але не як самоціль і не за будь-яку ціну, а як синергія. Саморозвиток людини має сенс тоді, коли він водночас є умовою подальшого взаєморозвитку людини і суспільства

Таблиця 4.4

Філософські засади американської освіти	
Прагматизм	
Соціал-конструктивізм і постмодернізм	

Продовж. табл. 4.4

1	2
Філософські засади європейської освіти (зазначені в Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, прийнятої 7 грудня 2000 року, м. Ніцца).	
Головна ідея Хартії	
Основоположні принципи	

Одним з основних інтегруючих елементів суспільства виступає *духовність*, а саме основна її складова – загальнолюдські цінності.

Педагогічний процес більшою мірою встановлює ціннісні орієнтації людини, тому дуже важливо в навчально-виховному процесі керуватися таким світоглядним принципом, який орієнтує людей на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної суті.

Сенс і цінності системи освіти лежать за межами будь-якої конкретної педагогічної або психологічної дисципліни, що вивчається педагогом в процесі професійної підготовки.

Становище вчителя по відношенню до учнів таке, що в повсякденній діяльності проявляються і співіснують *дві групи цінностей*:

-

-

Ці дві групи цінностей можуть перебувати в гармонії, але можуть і жорстоко конфліктувати.

"Золоте правило моралі" – це моральна заповідь, згідно якої людина не повинна здійснювати по відношенню до інших того, чого не бажає для себе.

Світоглядні питання І. Канта

Світоглядні питання, які повинні визначити загальну орієнтацію людини у світі (за І. Кантом)	
Що я можу знати?	
Що я повинен робити?	
На що я можу сподіватися?	

Види загальнолюдських цінностей (за В. Холодним)

Види загальнолюдських цінностей (за В. Холодним)	
Атрибутивні	
Безумовно-етичні	
Такі, що об'єктивувалися	

Потрібно завжди пам'ятати, що "Кожна людина - це не тільки пасивний споживач ментальних цінностей, що склалися до неї. Вона іще й генератор, виробник духовного досвіду, що відображає її індивідуальність.

Система освіти як транслятор норм і цінностей буття.

Зміст ціннісно-нормативної духовності людини, що формується, обумовлений культурою. Система освіти виступає транслятором найбільш значимих та історично стійких норм і цінностей буття. Наприклад, як зазначає А. Запісоцький, у структурі цінностей американської культури домінують наступні цінності:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____;
- е) _____;
- ж) _____;
- з) _____.

Ядро американського способу і стилю життя складають самодисципліна, обмеження задоволень, матеріалізм, прагматизм, споживач, досягнення успіху. Потреба в майбутньому

нівелюється високими темпами розвитку технічної культури та цивілізаційними змінами, які дозволяють американцеві отримати нові відчуття і необхідні предмети споживання "тут і тепер". Невисока значущість майбутнього перебуває в певній кореляції із сприйняттям минулого, яке рядовому американцеві у вічній гонитві за сьогоденням видається "нудним" і "непотрібним". Саме відтворення даної ціннісно-нормативної моделі об'єднує всі освітні інститути США, незалежно від їх рівня і концептуального наповнення.

Формування *української ціннісно-нормативної моделі* ускладнене тим, що в ній протиставили східні (головним чином російські) і західні (європейські) цінності. Але вплив європейських цінностей на формування світогляду українця і українського суспільства безумовно менше впливу тих, що історично склалися, за 350 років укорінених в культурі і побуті цінностей, які властиві як для слов'янської культури.

Варіант 11

4.4. Завдання освітньої політики в контексті глобалізації освіти.

Два десятиліття тому з'явилася концепція глобальної освіти, суть якої полягає в таких педагогічних завданнях:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

Зважаючи на ці завдання, можна визначити і головні *складові змісту глобальної освіти*:

1. Загальнолюдські цінності та культури різних країн.
2. Глобальні системи (економічні, політичні, екологічні тощо).
3. Глобальні проблеми (права людини, збереження миру, охорона довкілля тощо).
4. Світова історія (походження та історичний розвиток різних культур і цінностей, контакти і взаємовплив культур, народів, еволюція глобальних систем – передісторія нинішніх глобальних проблем).

Освітні технології ґрунтуються на гуманітарному знанні, яке, на відміну від природничо-наукового і технічного, має іншу організаційну схему. Підґрунтям до проектування нових технологій освіти виступає переорієнтація освітніх цілей. Подальше реформування вищої школи в сучасних умовах передбачає вдосконалення організації навчального процесу на нових методологічних засадах.

Україна свідомо приєдналась до Болонського процесу. Одним із таких є досягнення більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти, що стосується і розвитку навчальних планів, і прийняття такої системи наукових ступенів, що може бути зіставлена з європейською, і розробки спільних критеріїв та методологій забезпечення якості освіти тощо.

Проаналізуємо очікування та ризики Болонського процесу.

Болонський процес –

Мета Болонського процесу –

Таблиця 4.7

Переваги Болонського процесу

Переваги Болонського процесу

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

Таблиця 4.8

Ризики Болонського процесу

Ризики Болонського процесу

По-перше	
По-друге	
По-третє	
В четвертих	

Європейській вищій освіті потрібно краще навчитися конкурувати на світових ринках. Це сфера першорядного значення, і дуже важливо, щоб європейські університети мобілізували свою енергію та ресурси для успішної конкуренції на світовому ринку. Для залучення студентів з інших континентів потрібні такі програми, які відповідають їх проблемам. Щоб стати ефективними конкурентами, європейські університети повинні максимально посилити свою дієвість на місцях і поліпшити свою організацію.

Напрями освіти майбутнього.

Таблиця 4.9

Засади розвитку сучасної освіти

Засади розвитку сучасної освіти

1

Якість освіти	
Демократизація освіти	
Егалітарність освіти (від французького <i>egalite</i> – рівність).	

Парламентська асамблея Ради Європи звернула увагу на зростаючу важливість базової освіти з питань науки і техніки (наукова й технічна грамотність), яка дає людям можливість бути конкурентоспроможними на роботі та в повсякденному житті в постійно змінюваному й взаємопов'язаному світі. Базова освіта з питань науки і техніки має бути ключовим елементом освітньої політики, що повинні враховувати програми як у середній освіті, так і в професійній, вищій і неперервній освіті.

Таблиця 4.10

Напрями змін в організації навчального процесу у сучасних умовах

Напрями змін в організації навчального процесу у сучасних умовах	
1	
Навчання через інтерактивні лекції у кращих вчителів	
Навчання через локальне і глобальне змагання	
Навчання в ході перегляду масового кіно	
Навчання через занурення в ігровий світ	
Децентралізація і дестандартизація системи освіти	

Проаналізуємо *аксіологічні виміри освіти і виховання*. Аксіологічні, тобто ціннісні, виміри освіти і виховання потрапляють у центр філософсько-педагогічної рефлексії у зв'язку з необхідністю визначення стратегічних цілей освітньо-виховної практики. Для індивідуальної життєдіяльності цінності є вищим критерієм для орієнтації у світі і опорою особистісного самовизначення.

Таблиця 4.11

Причини аксіологізації освіти

Причини аксіологізації освіти	
1	
По-перше	
По-друге	
По-третє	

Для набуття системою освіти нової якості ще не досить просто проголосити відданість відповідним цінностям. Необхідно, щоб на основі визнаних пріоритетними цінностей відбувалась аксіологізація викладання навчальних дисциплін і забезпечувалась єдність змісту і форм навчання в навчальних закладах. Тому в аксіологічно орієнтованому філософсько-педагогічному дискурсі здійснюється *рефлексія двох груп цінностей*.

Таблиця 4.12

Рефлексія цінностей

Вид цінності	Зміст цінності
1	2
Цінності, на які має орієнтуватись освіта нині і на перспективу	
Цінності, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі	

Сумуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що нові ціннісні засади сучасної педагогічної практики вимагають і нових засобів їхнього обґрунтування. Останні ж мають включати до себе як нові дискурсивні форми, так і нові способи організації педагогічної діяльності. Саме системне поєднання теоретичної рефлексії, колективного обговорення і практичного втілення нових ціннісних орієнтирів сучасної педагогічної практики може перетворити їх з абстрактних Абсолютів на дійові регулятори функціонування і розвитку освітньої реальності.

Для набуття системою освіти нової якості ще не досить просто проголосити відданість відповідним цінностям. Необхідно, щоб на основі визнаних пріоритетними цінностей відбувалась її аксіологізація на практиці.

Варіант 12

4.5. Розвиток професійної сфери сучасності

Вже сьогодні професії стають все більш комплексними, змінюється сама суть професій. На перший план виходять навички та вміння, які не тільки дозволяють людині реалізувати себе як фахівця в окремо взятій галузі, але й за необхідності кардинально змінити сферу своєї професійної діяльності.

Вимоги роботодавців до навичок і вмінь працівників сьогодні такі, що професії передбачають наявність багатьох умінь, які швидко змінюються. Проблема відставання системи освіти від кадрових потреб реального сектору економіки актуальна майже для всіх країн. Швидкість змін у галузях настільки велика, що поки стандарт підготовки нового фахівця увійде в практику, галузь вже може згорнутися.

Освіта традиційно вважається дуже консервативною сферою, але розвиток технологій змінює уявлення про способи отримання знань і змушує серйозно переосмислити звичні підходи

до навчального процесу, що означає, що у майбутньому фахівці в галузі освіти будуть дуже затребуваними, оскільки:

По-перше,

По-друге,

Інтенсифікація розвитку інформаційних технологій та їх використання у всіх сферах життєдіяльності людини стали передумовою новітнього тренду сучасної професійної освіти, а саме діджиталізації освітніх процесів. Для професійної освіти діджиталізація вбачається в широкому застосуванні цифрових технологій та цифрових даних, перетворених у знання, для підвищення якості освітніх процесів.

Співпраця між закладами освіти поглиблюється за рахунок дії підписаних ними угод про використання узгоджених освітніх програм, варіантами яких є:

Франчайзинг:

Програми-близнюки:

Взаємне визнання програм:

Експерти пророкують, що в найближчі десятиліття в сфері освіти будуть активно розвиватися такі професії: _____

_____

Отже розвиток професійної сфери знаходиться сьогодні у стані посиленої активізації.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна (базова) література

1. Демченко О. П. Практикум з історії педагогіки : навч.-метод. посіб. [для викладачів історії педагогіки, на допомогу студ. пед. ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять] / О. П. Демченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 432 с.
2. Завгородня Т. К. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. / Т. К. Завгородня, Л. М. Прокопів, І. В. Стражнікова. – Івано-Франківськ, 2014. – 160 с.
3. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах / І. В. Зайченко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – Кн. I : Історія зарубіжної педагогіки. – 2010. – 624 с.
4. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. Вид. 4-те. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.
5. Опачко М. В. Філософія сучасної освіти: навч.-метод. посіб. / М. В. Опачко. – Ужгород: УжНУ, 2016. – 72 с.
6. Пономарьова Г. Ф. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / Г. Ф. Пономарьова, М. О. Семенова – Харків : Ексклюзив, 2014. – 424 с.
7. Скільський Д. Історія зарубіжної педагогіки : посіб. / Д. Скільський. – К. : Смолоскип, 2011. – 376 с.
8. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навч. посіб. / А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – 319 с.
9. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. – Ніжин : ПП Лисенко. – 2019. – 408 с.
10. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
11. Хрестоматія з історії педагогіки / [за заг. ред. А. В. Троцько]. – [в 2-х т.]. – Харків : ХНАДУ, 2011. – Т. 2. – 524 с.
12. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка / М. М. Чепіль. – К. : Академвидав, 2014. – 216 с.
13. Ярошук Л. Г. Історія педагогіки : навч.-метод. комплекс / Л. Г. Ярошук. – Бердянськ, 2013. – 392 с.

Додаткова (допоміжна) література

1. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти на рубежі століть / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11–17.
2. Берегова Г. Д. Значущість філософії освіти в історичному контексті / Г. Д. Берегова. – Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2016. – № 65. – С. 251–262.
3. Родигіна І. В. Філософські основи компетентнісного підходу в освіті / І. В. Родигіна // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2015. – № 1. – С. 14–20.
4. Рябченко В. Фальсифікація вищої освіти в Україні як суспільна проблема: світоглядно-компетентнісний підхід / В. Рябченко // Вища освіта України. – 2014. – № 4. – С. 16–22.
5. Черкашенко В. Стратегічна модернізація освітньої системи / В. Черкашенко // Директор школи. – 2013. – № 2 (січ.). – С. 19–26.
6. Черкашенко В. Філософія освіти як методологія модернізації освітньої системи / В. Черкашенко // Школа. – 2012. – № 10. – С. 3–6.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Мальована Вікторія Володимирівна
Антонова Алевтина Михайлівна

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ І НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Методичні вказівки
до виконання контрольної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти
денної та заочної форм навчання другого (магістерського) рівня
інженерних та інженерно-педагогічних спеціальностей

В авторській редакції

Підписано до розміщення 25.06.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,97. Обсяг 0,838 Мб. Зам. № 218/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна